

13. november 2025

Lahend nr 5778/17 – riigi positiivsed kohustused

Manukyan vs. Armeenia

Artikkel 8-1

Asjaolud

2014. aastal pöördus Armeenia riikliku julgeolekuteenistuse (edaspidi „NSS“) agent kaebaja poole, kes oli opositsioonipartei alalise juhtorgani äsjaalitud liige, ja palus tal selle teenistusega süstemaatiliselt koostööd teha. Valitsuse sõnul tehti ettepanek NSS-i asjaomase üksuse juhtkonna loal. Pärast kaebaja keeldumist koostööst esitas NSS-i agent kohtumisel mitmesuguseid ähvardusi keeldumise võimalike tagajärgede kohta. Ta märkis muu hulgas, et kaebajale ja tema lähedastele võivad olla väga tõsised tagajärjed. Ta väitis sisuliselt, et teab kaebaja kohta peaaegu kõike ja vihjas, et ajakirjandusele võidakse lekitada kaebaja ja tema erakonna kohta kahjulikke teavet. Lisaks mainis ta, et tema otsustada on, kas kaebajal lubatakse Armeenias lahkuda ja ta hoiatas teda, et ta kantakse musta nimekirja ja tal pole riigis tulevikku. Kaebaja tegi vestlusest NSS-i agendi teadmata helisalvestuse.

Kaebaja esitas kuriteoteate koos vestluse helisalvestisega, millele peaprokuratuur vastas, et NSS-i agendile omistatud teod ei sisalda esmapilgul kuriteo tunnuseid ning et neid asjaolusid on kinnitanud ka NSS-ilt saadud teave. Kaebaja esitas vaidlustuse ja oli lõpuks edukas - 2016. aasta märtsis leidis kassatsioonikohus muu hulgas, et kuriteoteates avaldati esmapilgul usutavat teavet konkreetsete kuritegude tunnuste kohta ning et selle teabe kontrollimisel võib mõistlikult eeldada piisavat alust kriminaalmenetluse algatamiseks.

Seejärel, 2016. aasta oktoobris, keeldus prokurör pärast kuriteoteate uuesti läbivaatamist kriminaalmenetluse algatamisest põhjusel, et NSS-i agendile omistatud teod ei sisaldanud kuriteo tunnuseid. Kaebaja vaidlustused sellele polnud edukad.

Vahepeal määrati sama NSS-i agent Armeenia presidendi pressisekretäriks. Lisaks lahkus kaebaja 2016. aasta jaanuaris riigist Hollandisse, kus talle hiljem varjupaik anti.

EIK-sse pöördudes tugineb kaebaja artiklitele 8 ja 13 ning väidab, et julgeolekuteenistused on kogunud tema isikuandmeid. Lisaks kaebab ta põhjendamatu sekkumise üle tema era- ja perekonnaellu ning töhüsa uurimise puudumise üle selles osas.

EIK seisukohad

Artikkel 8

(1) Väidetav artikli 8 rikkumine isikuandmete kogumise, säilitamise ning ähvarduste tõttu

(a) Sekkumise olemasolu – EIK märkis, et helisalvestise autentsust ega kaebaja vestluspartneri isikut ega vestluse sisu ei ole kunagi siseriiklikus menetluses ega kohtus vaidlustatud. EIK leidis, et NSS-i esindaja avaldused ja kaebaja kaebused paljastasid kaks omavahel seotud küsimust, mis võivad potentsiaalselt kaasa tuua sekkumise kaebaja artikli 8 kohastesse õigustesse.

¹ Lühiülevaates kajastatud lahendite valiku aluseks on EIK enda otsingumootoris avaldatud Legal Summary'd ja Eestiga seotud lahendid.

(i) Teabe kogumine ja säilitamine – NSS-i esindaja avaldused andsid vähemalt esmapilgul alust arvata, et NSS oli kogunud märkimisväärsel hulgal isikuandmeid kaebaja ja tema erakonna kohta. Valitsus oli sisuliselt tunnistanud, et kaebaja kohta oli kogutud teatud teavet. NSS-i esindaja avaldused viitasid lisaks sellele, et teave oli jäänud kättesaadavaks nii talle kui ka NSS-ile, mis eeldas, et see oli salvestatud. Seda järeldust toetab veelgi valitsusepoolsete viidete puudumine andmete kustutamise või hävitamise kohta.

Kõnealuse teabe laad ja ulatus jäid ametivõimude ainupädevusse, kuna seda ei olnud avaldatud ei kaebajale ega kohtule. Seetõttu oleks põhjendamatu eeldada, et kaebaja täpsustaks selle teabe ulatust, eriti arvestades ametivõimude endi suutmatust asja tõhusa uurimise abil selgitada.

(ii) Ähvarduste kasutamine – NSS-i agendi ähvardused olid tõsise iseloomuga ja võisid tekitada põhjendatud hirmu, ärevust ja ebakindlust, mõjutades kaebaja psühholoogilist terviklikkust ja heaolu. Sellised ähvardused võisid avaldada ka jahutavat mõju kaebaja võimele tegutseda vabalt ja iseseisvalt, sealhulgas tema karjääri, avaliku või poliitilise tegevuse ja elukohaga seotud küsimustes, sekkudes seeläbi tema isikliku autonoomiasse. Tähelepanuväärne oli see, et pärast kõnealuseid sündmusi kolis kaebaja Hollandisse, kus talle oli antud ka varjupaik.

Sellistel ähvardustel oli suurem kaal ja potentsiaal mõjutada inimese psühholoogilist terviklikkust ja heaolu, kui need pärinesid riigi julgeolekuteenistuse agendilt, arvestades selliste agentide autoriteeti ja mõjuvõimu. See kehtis eriti käesoleval juhul, arvestades ähvardustes vaikimisi edastatud tagajärgede ettearvamatus ja varjatud olemust. Ainuüksi asjaolu, et kaebaja sai Armeenias lahkuda, hoolimata mitmesugustest ähvardustest, sealhulgas võimalikest reisi piirangutest, ei vähendanud nende ähvarduste mõju kaebajale.

Toimunud vestluse oli heaks kiitnud NSS-i kõrgemad ametnikud. NSS ei olnud neid ähvardusi hukka mõistnud ega osutanud, et need olid vaid üksiku agendi volitamata avaldused. Seega ei oleks kaebaja poolt ebamõistlik järeldada, et ähvardused olid osa NSS-i kui terviku tema vastu suunatud tahtlikust strateegiast, süvendades seeläbi nende tajutavat tõsidust. Seda arusaama võis veelgi tugevdada agendi hilisem ametisse nimetamine Armeenia presidendi pressisekretäriks.

(iii) Sekkumise olemasolu kohta tehtud järeldus – NSS oli kogunud ja säilitanud kaebaja kohta isikuandmeid ning selle esindaja oli tema vastu esitanud tõsiseid ähvardusi, millel oli potentsiaalne mõju tema psühholoogilisele terviklikkusele ja isiklikule autonoomiale. Mõlemad need kaks tegevust kujutasid endast riigi sekkumist kaebaja eraellu.

(b) Sekkumise õigustus – Kuigi valitsus väitis, et andmete kogumise eesmärk oli hõlbustada potentsiaalset koostööd kaebajaga ja kaitsta riigi julgeolekut, ei tõendanud nad, et siseriiklik õigus oleks andnud riiklikule julgeolekuteenistusele õiguse koguda teavet eesmärgiga sundida neid koostööle salateenistustega. Lisaks ei suutnud nad tuvastada ühtegi konkreetset ega isegi väidetavat riigi julgeolekuga seotud probleemi ning sellisele probleemile ei viidatud ei prokuröri otsuses ega üheski muus kohtule esitatud materjalis. Vastupidi, salvestatud vestluses väitis NSS-i agent, et kaebaja koostöö otsimise põhjuseks oli see, et ta oli „paljulubav isik“. Riiklike julgeolekuhuvide kohta käiva teabe puudumine koos kaebaja poliitilise kuuluvusega tekitas õigustatud kahtlusi NSS-i tegevuse tegelike motiivide ja sellest tulenevalt ka nende vastavuse kohta õigusriigi põhimõtetele.

Samuti ei vastanud kaks NSS-i direktori salastatud korraldust (mille sisu ei avaldatud isegi kohtule), millele valitsus agendi tegevuse õigusliku alusena tugines, „ettenähtavuse“ ja „kättesaadavuse“ nõuetele ega saanud olla sisuliseks õiguslikuks aluseks NSS-iga koostöö tegemiseks või isikuandmete kogumiseks.

Lisaks lubas siseriiklik õigus NSS-il üksikisikutega koostööd teha ainult vabatahtlikkuse alusel. NSS-i agendi poolt sunnimeetodite ja ähvarduste kasutamine oli ilmselgelt vastuolus selle nõudega ja oli ka põhimõtteliselt vastuolus õigusriigi põhimõttega.

Seega ei olnud sekkumine olnud „seadusega kooskõlas“. Kuigi see järeldus oli artikli 8 rikkumise tuvastamiseks piisav, pidas kohus oluliseks viidata ka oma järeldusele, et puudub tõendatud riikliku julgeoleku huvi.

EIK tuvastas selles osas artikkel 8 rikkumise.

(2) Väidetav artikli 8 rikkumine uurimise tegemata jätmise tõttu

Kaebaja eraellu sekkumine oli tõsine. Samuti oli ta esitanud kuriteoteate ja esitanud usutavaid väiteid, et NSS-i agendi tegevus sisaldas mitme kuriteo tunnuseid. Sellega seoses viitas EIK kassatsioonikohtu 2016. aasta märtsi otsuses tehtud järeldustele. Alternatiivseid tõhusa kaitsevahendeid ei olnud väidetud ega näidatud. Need asjaolud olid piisavad, et käivitada riigi positiivne kohustus läbi viia tõhus uurimine.

Juhtumi asjaolude, sealhulgas NSS-i ja selle esindaja tegude tegelike motiivide, kogutud teabe laadi ja ulatuse ning ähvarduste tõsiduse väljaselgitamiseks ei olnud algatatud uurimismeetmeid. NSS-i esindajat ja tema ülemusi ei olnud üle kuulatud. Kuigi näis, et peaprokuratuur oli NSS-ilt teatud teavet saanud, ei olnud selle sisu uuritud ega avalikustatud.

Lõppkokkuvõttes keeldus prokurör kriminaalmenetluse algatamisest, piirdudes helisalvestise pealiskaudse ja valikulise hindamisega. Eelkõige väitis ta, et kuriteoraportis ei täpsustatud, milliseid ähvardusi tehti, kuigi see teave oli talle helisalvestise kujul selgelt edastatud. Lisaks oli ta salvestatud vestluse ajal meelsasti nõustunud NSS-i agendi väitega, et koostöö pidi olema vabatahtlik, jättes tähelepanuta ilmsed ähvardused ja sunniviisilised märkused, mis olid ilmselgelt vastuolus vabatahtliku koostöö mõistega. Vaatamata eespool nimetatud puudustele jäi prokuröri otsus apellatsioonikaebuses jõusse.

NSS-i agendi ilmselgelt ebaseaduslikud teod jäid avaliku võimu poolt lahendamata ja need ei olnud kunagi kaasa toonud katseid tagada, et selliseid ebaseaduslike tegusid enam ei toimuks.

Seega ei olnud vastustajariik täitnud oma positiivseid kohustusi läbi viia tõhus uurimine.

EIK tuvastas ka selles osas artikkel 8 rikkumise.

Artikkel 41

EIK leidis, et Armeenia peab kaebajale maksma 5000 eurot mittevaralise kahju hüvitiseks.

Lahendile on lisatud eriarvamus.

[Lahend](#) (inglise keeles)

[Kokkuvõte](#) (inglise keeles)